

A Bocskor-dalokkönyv énekei.

(I. közlemény.)

A dalokkönyv, melyből ez énekeket kiadjuk, a Csík-szent-léleki Bocskor Jánosé volt, ki Thaly szerint Rákóczy idejében kuruczoskodott s mint írása mutatja, csak kevésbé volt tanult ember. Dalokkönyve tartalmát oly énekek teszik, melyek a XVI—XVIII-ik századból (1739-ig) valók. E codex 1744-ben csík-szent-léleki kántor, Székely Antal tulajdona, újabb időben a verespataki társalgó-egyleté, honnan hihetőleg 1849-ben elveszvé, többeké volt, míg 1869-ben gr Lázár Miklós, a Történelmi Társulat kolozsvári állandó bizottságának elnöke, megszerezvé, felküldte Thalynak, ki 1870. febr. 3-án a Történelmi Társulat választmányi ülésén bemutatta s belőle a kuruczvilágra vonatkozó énekeket az *Adalékok*-ban kiadta.¹ Ezek a következők: *Egy bujdosó szegény legény* (I. 242. l.), *Gondviselő édes atyám* (I. 263. l.), *Síralmas lón dolga az magyar nemzetnek* (II. 31.)², *Csinom Palkó* (II. 87.), *Erdélyi hajdu-táncz* (II. 102.), mely töredék és e soron kezdődik: Noha hegy-völgy és darabos, stb., *Mennybéli nagy Isten, hozzád kiáltunk* (II. 294.), *Győzhetetlen én köszálom* (II. 321.) egy más változatban, *Édes hazám, szánjad válásom* (II. 324.), *El kell mennem, noha nehéz szívemnek* (II. 326.) *Sem apám, sem anyám, sem jó atyámfia* (II. 373.), *Sírva írt levelem* (II. 385.), *Könyörgés az elnyomatásban* (II. 393.), első sor a töredékben: Nyomoruságtól nem nyughattatok . . . , végre: *Sok hákat árasztott* (II. 407.). Ezeket itt nem közöljük.

Ezek mellett van néhány oly ének is e dalokkönyvben, melyek más változatai olyanoknak, melyeket Thaly *A régi magyar vilézi énekek*ben kiadott; de ezeket már közöljük; mert ezek érdekes bizonyítéka e cantiók vándorlásának az énekmondók útján. Egy pár

¹ I. 243—246. l. V. ö. *Századok* 1870. 118. l.

² *Gyászének a holdvilági s feketehalmi harcokról* cz. a.

éneket maga a másoló kétszer írt be. Ilyenek: *Megjelentem panaszi-
mat* kezdetűnek 5 versszaka (l. a jegyzetet ehhez) s a *Vedd el, úr
Isten, rólunk haragodat* kezdetűnek első két versszaka.

Vannak továbbá olyanok, melyek Balassa Bálint *Istenes énekei-*
ből vannak kiírva, ilyenek: *Oh én kegyelmes Istenem* kezdetű, melyet
a leíró Cantio pulchrának nevez s melyet, minthogy semmi érdekes
változatot nem mutat, elhagytunk. Viszont pár van a Balassa-Rimai-
kiadások melletti *Istenes énekek* közül beírva. Ilyenek: *Ifjúságom
vétké gyakran jut eszembe*¹ (v. ö. *Régi magy. vit. énekek* II. 15. l.)
és *Miként Egyiptusban egy pelikán madár*, melyeket szintén elhagy-
tunk. Van köztök továbbá egy *Czigány miatyánk* czigány nyelven,
talán e nyelvnek legrégebb emléke irodalmunkban. Ismert még több is.
A *Keresztények sírjatók* teljesebben közölve van Erdélyi *Népdalok és
mondák*. I. 308. l. Hasonlóan a *Könyörülj Istenem én bűnös lelkemen,
mely a 41. zsoltár átdolgozása*, megvan a *Cantionale Catholicum* (Kájoni
féle, 1719.) 545. lapján. A *Cantionale Catholicum*-ból, melynek mi a
Kájoni János-féle 1719-iki kiadását használtuk, van kivéve *Mikor
Ádámhoz az Isten angyala* (25. l.), *Emlékezzünk Istennek nagy hatal-
masságáról* (u. o. 84. l.), *Imádlak tégedet láthatatlan Istenség* (u. o.
252. l.), *Áldott szűz anya, mennyei szép rózsza* (u. o. 323. l.), *Felvitetett
magas mennyországban* (340. l.), *A pogány nemből egy szép szűz támadu*
(u. o. 418.), *Vedd el, úr Isten rólunk haragodat* (u. o. 463. l.), *Emlé-
kezzél meg, te gyarló ember, a te Istenedről* (u. o. 474. l.), *Dicsősé-
ges helyeken, mennyei paradicsomban az kik vigadoztok* (u. o. 539. l.),
Meg ne feddj engemet (u. o. 541. l.), *Harcz ember élete teljes életé-
ben* (566. l.), *Mit bízik e világ ő álnokságában?* (u. o. 583. l.), *Oh
keserves jajszó, mindnyájan meghalunk* (u. o. 602. l.), *Mondj napon-
ként és óránként lelkem dicséreteket* (u. o. 316. l.), *Serkenj lelkem mély
álmodból* (u. o. 42. l.), melynek 5 első versszaka az énekes könyv-
ből ki van tépve, *Jaj mely hamar múlik ez világ ereje* (u. o. 553. l.),
Háborúsága Dávid királynak (u. o. 512. l.), *Ez világot Ádám hogy
elveszté* (11. l.), *Bizonytalan voltát világ állapotjának* (u. o. 593. l.)

A Nyéki Vörös Mátyás *Tintinnabulum tripudiantiumjából* van
kiírva a *Mit halászsó utánam te orezáltan világ* kezdetű. Egy *Cantio
sclavonicának* nevezett éneknek első versszaka van meg szintén az énekes

¹ Ennek a végén ez áll: Finis 1716.

könyvben, a többi ki van tépve. Ily kezdetű éneket közöl Erdélyi *Népdalok és mondák* I. 111. l. s Arany-Gyulai: *Népkölt. gyűjt.* II. 332. l. Ez csekély változtatással így szól:

Jó napot vitézek, ide hallgassatok,
 Jó tormás csukával engemet tartsatok,
 Avagy sárga ducceztát énnekem adjatok,
 Szűröm gallérából majd nektek papolok.

Ezek mellett mellőztünk itt egy *Dicsértessél és magasztaltassal nagy úr a nagy egeken* kezdetű, más kézzel beírt töredéket, egy más három sorból álló töredéket, mely így kezdődik: „Vegye el rólunk az mi bűneinket“ s 2 más vallásos éneket, melyeket ismerteknek vélünk. Természetesen nincs kizárva, hogy a még közlöttek közt is ne volna ismert. Nekünk is úgy tetszik, mintha párt már olvastunk volna; de nem akadtunk rá a kiadottak közt s így inkább kiadjuk, hogysem elmaradjon. Különben a XVI—XVII. század u. n. istenes énekei annyira hasonlók, hogy itt könnyű az emlékezetnek csalódnia. A többi énekre nézve a szükséges tájékozást az illető énekekhez hozzájegyeztük. Az énekek közül Boeskor, úgy látszik, egyet sem írt s csupán a *Cantio de pigris mulieribus* eziműről mondja, hogy kibővítette.

I.

Cantio de homine Jesu.

1. Oh édes Jesusom, mennyei vezérem,
 Keserves könyveim tekintsed panaszim.
2. Bűnömet megvallom, vétkem sem titkolom,
 Szívemnek ajtaját elődben felnyitom.
3. Leborulván sirva, előtted könyörgök
 S eddég tett vétkentől bocsánatot kérek.
4. Ha meg nem utálád a bűnös Magdolnát
 S elődben bocsátád Sz. Péter siralmát,
5. Engemet is, uram, kérlek, meg ne utálj;
 Mert ha te megutálsz, ki lesz kegyes hozzám?
6. Mondjunk dicséretet a nagy úr Istennek,
 Az áldott Jesusnak és az sz. léleknek.

Utána e jegyzet: Sunt tria vere quae debeo semper dehere.
 Primum est durum, quia scio me moriturum.
 Secundum plango, quia nescio, ubi et quando.
 Tertium deploro, quia nescio, ubi maneo.

II.

Cantio tristis S. Petri Christum negantis.

<p>1. Észre vettem, mit vétettem,
Ah mely gonoszt cselekedtem,
Én Mesterem nem követtem,
Szómnak eleget nem töttem.</p> <p>2. Felfogadom, hogy megvallom,
Sőt el nem tagadom,
Az miképen szégyen nékem,
Hogy ennyire megvakultam.</p> <p>3. A Judásnál, árulódnál,
Vallom, nagyobbat vétettem,</p> | <p>A sidóknál, főpapoknál
Ah mely gonoszt cselekedtem.</p> <p>4. De ne nézzed s ne tekintsed
Uram, iszonyu bűnömöt;
Mert esetem el nem rejtem
S nézd hát kinszenvedésidet.</p> <p>5. Bocsásd vétkem, melylyel leltem
Ah mely igen bekevertem,
Teljes szívvel vig örömmel
Ez után utad követem.</p> <p style="text-align: right;">Amen, úgy legyen.</p> |
|--|--|

III.

Cantio de Patrona Hungariae.

1. Boldog édes Anyánk, régi nagy Patrónánk,
Inségben lévőkhöz, szólalj meg mű hozzánk.
Magyarországról, mű édes hazánkról,
Ne feledkezzél el árva magyarokról.
2. Oh atya Istennek kedves szép leánya,
Christusnak szent anyja, szent lélek mátkája,
Magyarországról, mű édes hazánkról . . . ut supra.
3. Te szent fiad előtt hajts térdet érettünk,
Ha ezt nem cselekszed, minnyájan elveszünk.
Sirnak és zokognak árváknak szemei,
Hazánknak romlásán felettébb szivei.
Magyarországról etc.
4. Kegyes szemekkel nézzed hivedet,
Indítsd áldásodra magyar nemzetedet;
Sz. István atyánkkal értünk esedezzél,
Az Jébus fiadnál rólunk emlékezzél.
Magyarországról etc.

5. Térítsd, édes Anyánk, buzgó kéréseddal
Az eretnekséget, te könyörgésseddel.
Magyarországról etc.
6. Hogy az kik tégedet régen tiszteltenek,
Te dicséretedre visszatérhessenek.
Magyarországról etc.
7. Add, kik fáradtságunk nem szántuk nevedért,
Szent Fiad áldását vegyük el kedvedért.
Magyarországról, mű édes hazánkról,
Ne feledkezzél el árva magyarokról.
Amen.

(Más változatban I. kiadva kath. énekeskönyvből Beöthy : *A magy. nemz. irod. I. 279. I.*)

IV.

Tótokról való ének.

1. Magyar vitézek, hogyha tetszenék,
Egy énekecskét nektek mondanék.
Én elhiszem, hogy énnékem, ha hozzá fognék,
Örülnétek, eldölnétek, úgy nevetnétek.
2. Vajon nincsen-e tót közöttetek?
Hogyha pedig van, megjelentsétek ;
Mert ha volna, nem tartanám szerencsémnek,
Félre ülnék, nem is szólnék, inkább hallgatnék.
3. Hogyha pediglen tót nicsen itten,
Az magyar sereg jól figyelmezzzen,
Mert beszédem az tótokról majd elég léssen.
Én elhiszem, rövid versem eleget téssen.
4. Honnan vettenek ők származatot,
Az régiektől végy bizonságot,
Mindazáltal ő felölök mondok egy dolgot,
Hogy biztatnám s vigasztalnám az magyarságot.
5. Mikor sz. Péter ez földön jára,
Egy hitván lósz . . t elől találta,
Úgy megrugá, hogy előtte hármat fordula,
Áhá csúnya veszett pára, czó fel, légy tóttá.

6. Hamar felugrék, talpára áll,
Magát a porbul még meg sem rázza,
Éhel szomjan sz. Péternek szalad utána,
Úgy kiáltja: dajmi kleba daj panye Petra.
7. Ezen sz. Péter elcsudálkozék,
Hogy lósz...bul is már tót származnék,
Hátra fordul, úgy kiáltja, hogy váraozzék,
Majd keresek s mannát küldök, ha szerezhetek.
8. A szegény tótnak nincsen mit enni,
Azért sz. Pétert úgy fenyegeti,
Pocskaj, úgy mond, pocskaj strati bugesti mudri,
Mindenfelől hogyha jőne, szüntelen nézi.
9. Egy helyt szerencse mutatta magát,
Holott adának pohánka-kását,
Meg nem győzi avval rakni éhezett hasát,
Soha mannát annál jobbat nem találhatott.
10. Ettől igen sok tót szaporodék,
Pannoniában békövetkezék,
Mivel ez hely neki tetszék, letelepedék,
Gyarapodék, szaporodék, úgy nevedék.
11. Mivel még nem volt senki királyok,
Azért tanácsot ottan tartának,
Hogy majd ők is magok közül választanának,
Kit akarnak országoknak főkirályának.
12. Az tanács kezdi folytatni dolgát,
Az első mindgyárt tapasztá hasát,
A királyi méltóságra ajállá magát,
Rút kiáltást kezdnek, hogy mást tegyenek, nem azt.
13. Valamelyikre kerül a szólás,
Mindeniktől csak a volt a voxolás,
Hogy ő néki adattassék az uralkodás,
Mert a hasa alkalmas a királyságra.
14. A többi közül egyik sem tetszék,
Azért egy vén tót elé szólalék,
Érdemesebb az Szvatopluk mint akármelyik,
Mert ő nyakas, nemesak hasas, a mint kitetszik.

15. Azt a többi is mind javallották,
 Azért királynak elválasztották,
 Úgy akarták, hogy mind ők is örömit lássák,
 Azt királynak becsinálták, áldást kívántak.

(Hic per corruptionem multum deest.)

(Más változatát I. Thaly: *Régi magyar vitézi énekek*. II. 7. 1. *Csúfos gajd a tótról ez. a.*)

V.

Czigánytemetés.

1. Avende hol temetni a vén dadé,
 Szerelmes gyermekeim kérlek a lelketekre,
 Per oppricsan esetek térdetekre.
 Szurkunde, dabule, bingender, meg szardighen is
 esororum szurkunde dabule.
2. Jertek elé cigánykölykek, avende,
 Mert megholt a kondorozott bolhole,
 Sane dichez, bingez kove konde
 S ne bolondozz, édes uram, gajdule,
 Bort hozzatok, szomju vajda, iszol-e ?
 Ha nem szólasz, bújj hát ide, zabule,
 Talán ugyan megdöglöttél kurule.
3. Pillants egyet két fekete szemeddel,
 Mutass reám, ne csalogass kezeddél,
 Bulteszt karo, mit használok dögeddel ?
 Ha meghaltál, csengecz, pangecz guluda,
 Teli hagyod sátorodat gyermekkel,
 No kakhagyez mért hagyez itten ezekkel,
 Kokhecz magam ezer fótu ribanczos pendelyemmel ?
 Csororum szardikhe.
4. Jobb lett volna még azelőtt elveszned,
 Mérges benga hordja el dögtested,
 Még mandrom sincs, végbucsudot hogy veszed.
 Aspengesz dane dikeve beng csere karo
 szurkunde dabule.

(Utána *Czigányimiatyánk.*)

VI.

Cantio.

1. Egy új historiát mondok tinéktek, ha rá hallgatnátok,
Kit én tőlem soha, vagy taián mástól is soha nem hallottatok,
Czigányok dolgáról vagy kívánságokról én ilyenképen szólok.
2. Egykor a czigányok a magyarok között ilyen gyűlést tettek,
Hogy az Jupiternek egész nemzetségük azon könyörgöttek,
Hogy egy szent egyházát nékiek valaha adna az ők Istenek.
3. A fundamentuma és a két oldala bátor csak kinyér volna,
A padlódeszkája, folyógerendája szalonnából állana,
A gerenda alatt megczifázott helye pánkóbul kifaragva.
4. A kölába helyett mind sodarral légyen erőssen támogatva,
Faragott kő helyett hurkával, kolbászszal jó vastagon czifrázva,
A férfiak széki és ajtók melléki hordó borokkal rakva.
5. Az asszonyemberek s az czigánygyermek csak az földre üljenek,
Vajas kalács légyen szék helyett előttük, kire könyököljenek,
Hogy csendes elmével, buzgó könyörgéssel ők könyöröghessenek.
6. Ajtaja oly légyen, mely kétfelé nyíljék, két nagy kövér szalonna,
Vonó karikája csak kolbászbul légyen jó vastagon meghajtva,
A sült hús pecsenye jó leszen zárjának, gömbez legyen lakatja.
7. Az ajtómellékit fejér márványkőbül kellenék kifaragni,
De itt nem találni, messze nehéz menni és így kell gondolkodni:
A nádméz is fejér, jó leszen só helyett abbul is szopogatni.
8. Haragról is szükség, nincsen arról kétség, hogy kelljen beszélgetnünk,
Ama nagy sajtokbul vagy fejér ordábul jó leszen azt itélnünk,
Ütőt turóbul, tengelyit sodarbul, kötelit csak kolbászbul.
9. Sós tejjel oldalát, mind küjjel s mind belől mész helyett kell meszelní,
Fogás kalácsokbul az oltárok helyit magasan kell csinálni,
Csinált égett borral szentelt viz tartókat teli kelljen tölteni.
10. Mind egyenlő szívvel és egy akarattal telik¹ tőlünk a kívánság,
Kit ugyan megadjon, hittel confirmáljon Jupiter méltóság,
Mert ha meg nem adja, mind eláll mellőle, azt mondja az czigányság.

Amen.

¹ Eredetiben: ele. Értelmetlen szó.

VII.

Czigánybucsuztatás.

1. Búcsuzó szavaim nyujtom tühozzátok,
Megöszült fejemet már ne búsítsátok,
Inkább hova menyek, azt tudakozzátok,
Ha költségték léssen, utánam hozzátok.
2. Mennyországba menyek, túl az angyalokon,
Örök dicsőségben az Istennél lakom,
Kedvemre sétálok az szép palotákon,
De rátok is nézek a nagy ablakokon.
3. A lelkeket immár az Istennek adtam,
Testemet pediglen az rossz földnek hagytam,
És az sátoromat nektek ajállottam,
Birjátok békével, mert én nem birhatam.
4. Látom lülküm kúkám, hogy megszorodtál,
Megbocsás szürkundem, hogy árván maradtál,
Miért búszulsz, hiszen meg nem nyomorodtál,
Most ne haragudjál, ha eddig mozgottál.
5. Neked hagyom mind az 9 gyermekemet,
Oszszátok fel együtt fakó szekeremet,
Válaszd el magadnak egyik kerekemet,
Küssebbik rajkómnak a csigós (?) fékemet.
6. Szerelmes rajkóim szépen alkudjatok,
Tü magatok között szépen osztozzatok,
A czigány seregtül el ne távozzatok,
Erős paraszt munkát ne is dolgozzatok,
Csalástul, lopástul ti ne irtózzatok.

VIII.

Cantio.

1. A szerencse tündér kerekén
Öröm után következik kín,
A mi jót ád, akkor fémlik neked a napfény,
Mig meg nem csal s búban nem hajt, példa legyen éu.

2. Én is olykor kedvemre éltem,
Szerencsémét boldognak véltem,
De látod-e s nem szánod-e szörnyű esetem?
Irigyimtől s mindenektől számkivettettem.
3. Kiki maga kedvit követi,
Ha más szenved, meg sem említi,
Bár látja is, megszánja is, fordul s felejtí,
Kinek nem fáj, annak nem jaj, könnyen hirdeti.
4. Fájdalmimat magamban tartom,
Bús szívemet azzal fogyasztom,
Ha igazán, senki nem szán, hát mit óhajtom?
Sebeimet, a mint lehet, magam gyógyítom.
5. De a bús szív magával nem bír,
Ha éri is örvendetes hír;
Bár láttassék, hogy van kedve, titkon mégis sír,
A szüntelen bánat ellen nincs gyógyító ír.
6. Vidám kedvet olykor mutatni
És mosolygó szívet láttatni,
Mit vélsz néha mire ezéoz bús szívet fedni?
Mert csak olyan, mint más által mézet kóstolni.
7. Síralomra indul kereke,
Szerencsének véletlensége,
Ha így fordul barátodnak bánkodó kedve,
Mit hoz üsmeretlen társnak ő szelidsége.

(Más változatban Thaly: *Régi magyar vitézi énekek*. II. 326. 1.)

IX.

Cantio quaedam seria.

1. Vidám kedvem hová löttél,
Hogy éntöllem élsiettél,
Elenyészttél mint az füst,
Tündöklöttél mint ezüst. 2. Tündérvilág álnokságát
Megismértem csalárdságát,
Hittem eddig, de nem már,
Csalj meg engem többször bár. | <ol style="list-style-type: none"> 3. A ki írta ez verseket,
Igy próbálta volt ezeket,
Ő is Venust követte.
Csalárd jutalmát vette. 4. Inkább tetszik azért Marshoz
Folyamodnom, mint Venushoz;
Mert Mars szép hirt, nevet hoz,
Venus gyötrelmet okoz. |
|--|--|

<p>5. Szerelem fájdalommal jár,
Gyakron követi nagy kár,
Veszedelemben forog,
Mégsem búsul s nem morog.</p> <p>6. Ellenségim mindenfelől,
Mégsem félek én senkitől,
Kiki párját szereti,
Irigyit csak neveti.</p> <p>7. Vermet ás az irigység is,
Még a legjobb pajtásod is
Rosszban kíván ejteni,
Szivedtől megfosztani.</p> | <p>8. Ki volt erősebb Sámsonnál,
Hatalmasabb nagy Sándornál,
Mégis ezek engedtek,
Mivel (hogy) ők szerettek.</p> <p>9. Amor Marsnál is erősebb,
Hectornál győzedelmesebb,
A hol e viaskodik,
Ott diadalmaskodik.</p> <p>10. A míg él bennem az lélek,
Állandóképen szeretlek,
Bizonyítom éltimmal,
Elpecsétlem szívemmel.</p> <p>11. Nincsen bizony az ég alatt,
Nem is lehet olyan alak,
A kiért megvesselek,
Holtig ne szeresselek.</p> |
|---|---|

Finis.

Jegyzet: Egy-egy sor belőle megvan Kriza: *Vadrózsák*. 245. l. (486. sz. énekben.)

X.

Töredék.

<p>1. Átkozott s megdühödött párta,
Láda, olyan vagy, mint egy vaskarika,
Nehéz volta szívemet szorítja,
Adja Isten, egyen meg a rozsdá.</p>	<p>2. Hamis lelkü ifju legényi,
Annyin vagytok, mint tenger fűvényi,
Látnom jötök csak szememben nézni,
Hogy! nem tudtok engemet kéretni?</p>
<p>3. Hozzám bizon ne járogassatok,
Égett borom hogy megigyátok;
Magatoknak ha nem választotok,
Inkább otthon csak dohányozzatok. ²</p>	

Jegyzet: E töredék kétszer is megvan az énekes könyvben. A vén leányok e gunyolása, saját szájukba adva, elég szokott volt. Ez éneket v. ö. Kriza: *Vadrózsák*. 108. l. (247. szám), Erdélyi: *Népdalok és mondák*. I. 250. l. *Vén leány panasza cz. a.*

1 Változat: Miért.

2 Változat: Hozzám bizon bár csak ne járjatok,
Égett borom hogy mindétég igyátok;
Magatoknak ha nem választotok,
Inkább bizon otthon maradjatok.

XI.

Cantio.

<p>1. Győzhetetlen szép kővárom,
Személyedben ki vagy három,
A keresztfán drága árom,
Oltalmamat tőled várom.</p>	<p>4. Irgalmazz még én lelkenek,
Ki vagy ura mennynek s földnek,
Könyörgök szent Felségednek.
Mint teremtő Istenemnek.</p>
<p>2. Irigyimet zabolázd meg,
Szándékokban tartóztatsd meg,
Szegény fejem koronázd meg,
Földön s mennyen boldogítsd meg.</p>	<p>5. Csak rád bízam életemet,
Örök Isten, én fejemet,
Megepedett bús szívemet,
Holtom után a lelkeket.</p>
<p>3. Életemet ostromolják,
„Feszítsd, feszítsd“, azt kiáltják,
Mind gyilkosim azt kívánják,
És véretem szomjuhozzák.</p>	<p>6. Nincs is másban reminségem,
Csak te benned, én Istenem,
Szent fiadnak kegyelmében
Lelkeket ajánlom. Amen.</p>

(Más változatban Thaly: *Adalékok*. II. 321 l.)

Közli: FERENCZI ZOLTÁN.